

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ
ΙΕΡΕΩΣ

ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΚΑΙ ΑΓΙΟΓΡΑΦΟΙ ΧΙΟΝΙΑΔΩΝ

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ,"
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1962

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ
ΙΕΡΕΩΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 55847
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 3/9/2014
ΤΑΞΗ. ΑΡΙΘΜ. 704.9 ΠΑΙ

κωδ. εγγ: 7020

ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΑΓΙΟΓΡΑΦΟΙ ΧΙΟΝΙΑΔΩΝ

“ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ,,
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1960

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

τῇ ἱερᾷ μνήμῃ καὶ σκιᾷ τῶν ἐν τῇ παρούσῃ ἀναφερομένων
ἀειμνήστων Χιονιαδῶν Ἀγιογράφων τῶν μὴ ἐν τῇ ζωῇ
εὐρισκομένων, ὡς καὶ τῇ ἱερᾷ σκιᾷ καὶ μνήμῃ, πάντων τῶν
ἀφανῶν καὶ ἀγνώστων ἐργατῶν καὶ Διδασκάλων τῆς Οἰκια-
κῆς Ἀγιογραφικῆς Σχολῆς Χιονιάδων, εὐλαβείας καὶ σε-
βασμοῦ ἕνεκεν.

ΤΟΙΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΙΣ

Μὴ ὑπαρχούσης οὐδεμιᾶς ἄλλης προγενεστέρας συστηματικῆς—οὕτως εἰπεῖν—ἐργασίας ἀφορώσης τὴν ἐπὶ δύο αἰῶνας καὶ πλέον καλλιερ-
γούμενην ἐν Χιονιάδες λαϊκὴν τέχνην τῆς Ἀγιογραφίας, καὶ διαβλέποντες
ὅτι πάντα ἐκεῖνα τὰ μαρτυροῦντα περὶ αὐτῆς στοιχεῖα καὶ λοιπὰ ἄλλα
τεκμήρια ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πανδαμάτορος χρόνου καὶ τῶν ἄλλων
δυσμενῶν δι' αὐτὰ συνθηκῶν τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου θὰ ὑποστῶσι τὴν
φθορὰν καὶ βαθμηδὸν θὰ ἐκλείψωσι καὶ θὰ ἀφανισθῶσιν, καὶ σκοποῦντες
ὅπως προλάβωμεν πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν δυναμένην νὰ ρίψῃ ταῦτα εἰς
τὴν λήθην, προήλθομεν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ καταρτίσωμεν τὴν παρούσαν
ἐργασίαν, ἵνα δι' αὐτῆς διασώσωμεν—ἱστορικῶς τοῦλάχιστον—πᾶν ὅ,τι
ἀφορᾷ τὴν τέχνην αὐτὴν τῆς Ἀγιογραφίας, καὶ τοὺς Ἀγιογράφους Χιο-
νιάδων.

Πρὸς τοῦτο περιήλθομεν ἀπὸ δεκαετηρίδων διαφόρους Μονὰς καὶ
Ἐκκλησίας, καὶ ἀντεγράψαμεν τὰς εἰς τοὺς Ἀγιογράφους Χιονιάδων ἀνα-
φερομένας ἐπιγραφὰς αἱ ὁποῖαι καὶ ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν τῆς παρούσης
ἐργασίας, εἰς τὴν ὁποίαν συμπεριελάβομεν καὶ ἐλάχιστὰ τινὰ συμφωνη-
τικὰ καὶ συμβόλαια Ἀγιογραφικῆς ἐργασίας, ὅσα βέβαια μέχρι σήμερον
διεσώθησαν.

Κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς παρούσης, ἡμεῖς, μὴ ἔχοντες εἰδικότητά τινα
περὶ τὰ τοιαῦτα, δὲν ἐπεχειρήσαμεν νὰ ἐπιφέρωμεν κρίσεις ἐπὶ τῶν ἔρ-
γων τῶν Χιονιαδιτῶν Ἀγιογράφων. Τοῦτο, εἰς ἄλλους ἐναπόκειται. Ὅσα
ἐγράψαμεν καὶ γράφομεν σήμερον περὶ αὐτῶν, ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὸ
ἱστορικὸν τῆς Ἀγιογραφίας μέρος, καὶ ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἐν μέρει πλή-
ρωσιν ἐνὸς κενοῦ, τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἀκόμη τῆς ἐμ-
φανίσεως τῆς τέχνης αὐτῆς εἰς τὸ χωρίον τοῦτο.

Δεδομένου δὲ ὅτι καὶ ἡ τέχνη αὐτὴ τῆς Ἀγιογραφίας, ἡ ὁποία ὑ-
πῆρξε καὶ τὸ σέμνωμα τῶν Χιονιάδων, τείνει νὰ ἐκλείψῃ διὰ παντός, διὰ
τοῦτο καὶ ἐκρίναμεν ἀπαραίτητον τόσον διὰ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἀγιο-
γραφίας, ὅσον καὶ διὰ τὴν Ἱστορίαν τοῦ τόπου, ὅπως ἡ ἐργασία αὕτη ἴδῃ
τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, καὶ ἀποτελέσῃ τὴν ἀπαρχὴν μιᾶς εὐρυτέρας καὶ
συστηματικῆς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐργασίας, ἵνα κατ' αὐτὸν τὸν τρό-
πον διασωθῇ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Ἀγιογραφίαν καὶ τοὺς Ἀγιογράφους
Χιονιάδων, εἴτε ἀπὸ τῆς Ἱστορικῆς αὐτῶν πλευρᾶς, εἴτε ἀπὸ τῆς καλλι-
τεχνικῆς τῶν τοιαύτης.

Αὐτοὶ ὑπῆρξαν οἱ λόγοι οἱ ὁποῖοι ὤθησαν ἡμᾶς εἰς τὴν κατάρτισιν
τῆς πενιχρᾶς καὶ μηδαμινῆς ταύτης ἐργασίας, τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον
ὁμολογοῦμεν, ὅτι σφάλματα καὶ ἐλλείψεις σοβαραὶ τὸ διακρίνουσι. Τὸ
τοιούτον δὲ ἀναγνωρίζοντες ἡμεῖς, παρακαλοῦμεν θερμῶς τοὺς κ. κ. ἀνα-
γνώστας ὅπως κρίνωσιν ἡμᾶς μὲ ἐπιείκειαν, διὰ πᾶν τὸ παρατηρούμενον
ἐν αὐτῇ ἀτελές καὶ εὐπρόσβλητον.

Ἐν τέλει δέ, ἀφοῦ πρῶτον ἀποκαλυφθῶμεν πρὸ τῆς ἱερᾶς σκιᾶς καὶ μνήμης τῶν ἀειμνήστων ἐκείνων ἐργατῶν καὶ Διδασκάλων τῆς Οἰκιστικῆς Ἀγιογραφικῆς Σχολῆς τῶν Χιονιάδων, καὶ ἀναπέμψωμεν δόξαν καὶ εὐχαριστίαν τῷ Ὑψίστῳ καὶ Παναγᾷ Θεῷ, ἃς τὸν παρακαλέσωμεν νὰ συγχωρήσῃ τὰς ἀνθρωπίνας ἡμῶν ἀδυναμίας ὑφ' ὧν κατεχόμεθα, καὶ ἃς ἐλπίσωμεν ὅπως τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος θέμα, σὺν τῷ χρόνῳ, ὀλοκληρωθῆ ὑπὸ τῶν πονούντων καὶ ἐνδιαφερομένων διὰ τὴν Ἱστορίαν τοῦ τόπου. Καὶ ἐν τοιοῦτον τὸ εὐχόμεθα καὶ τὸ ἀναμένομεν, ἐφ' ὅσον θὰ εὕρισκώμεθα ἐν τῇ Προσκαίρῳ ταύτῃ ζωῇ.

Σημείωσις:

Ἡ ἐργασία αὕτη, φίλοι ἀναγνώσται, κατηρτίσθη τὸ πρῶτον ὀλίγον πρὸ τοῦ 1940, διεσκευάσθη τὸ 1947 ὅπως παρακατιόντες θὰ ἀναφέρωμεν, καὶ τέλος, μὲ ἐλαφρὰν εἰς ὠρισμένα σημεῖα τροποποιήσιν, ἔλαβε τὴν παροῦσαν μορφήν, μὲ τὴν ὁποίαν σήμερον τὴν παρουσιάζομεν.

Χιονιάδες 1960

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΪΣΙΟΣ

ΙΕΡΕΥΣ

Α'

ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ

Τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου Χιονιάδων εἰς τοὺς περισσοτέρους Ἠπειρώτας, καὶ ἰδίως εἰς τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὰς λαϊκὰς τέχνας τῆς Ἠπείρου, δὲν εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστον. Τὴν αἰτίαν δὲ καὶ ἀφορμὴν πρὸς τοῦτο παρέσχε ἡ Ἀγιογραφία, ἡ ὁποία καλλιεργεῖται ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ συνεχῶς ἐπὶ αἰῶνας ὀλοκλήρους.

Τοῦτο μαρτυροῦσιν ἐπιγραφαὶ εἰς πολλὰ Μοναστήρια, Ἐκκλησίας, καὶ εἰκόνας Τέμπλων ἀνὰ τὴν Ἠπειρον καὶ ἄλλαχού. Ὡς δὲ ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης τὸ χωρίον τοῦτο κατέστη γνωστὸν τοῖς πᾶσι καὶ συνεδέθη ἀρρήκτως μὲ τὴν ἀγιογραφίαν τῆς Ἠπείρου.

Ἐκ τοῦ λόγου τούτου, ὅταν κανεῖς σὲ ἐρωτᾷ «ποῦθε εἶσαι;» καὶ τοῦ ἀπαντᾷς «ἀπὸ τῆς Χιονιάδες», ἐπαναλαμβάνεται πάντοτε ἡ στερεότυπος ἐκείνη φράσις: «Ἄ!! εἶσαι ἀπὸ τὸ χωριὸ πὸν βγαίνουν οἱ ζωγράφοι».

Ἐπαναλαμβάνομεν καὶ πάλιν, ὅτι τὸ χωρίον Χιονιάδες εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐγαλούχησε καὶ ἀνέθρεψεν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἀναριθμήτους τεχνίτας ἀγιογράφους (ζωγράφους καλουμένους), τοὺς ὁποίους καὶ ἐξαπέλυσε ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἠπειρον, Στερεὰν Ἑλλάδα, Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν, Ἀλβανίαν καὶ ἄλλαχού, ἀπὸ παλαιωτάτων χρόνων, ὅπου ἐζωγράφιζαν εἰκόνας Τέμπλων καὶ ἰδιωτικὰς, ἔχοντες πρὸς τοῦτο ὁδηγὸν τὴν καλουμένην «Ἐρμηνείαν τῶν ζωγράφων», εἰς τὴν ὁποίαν ἐρμηνεύονται αἱ μέθοδοι τῆς παρασκευῆς τῶν χρωμάτων, τοῦ βερνικίου, τοῦ γύψου κ.λ., ὡς καὶ ὁ τρόπος τῆς παραστάσεως τῆς μορφῆς τῶν ἁγίων, καὶ τῶν διαφόρων ἄλλων σκηνῶν ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης.

Ἐπίσης ἐζωγράφιζαν καὶ διαφόρους τοιχογραφίας εἰς Μοναστήρια καὶ Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι καὶ σήμερον—ὅσαι ἐν καλῇ καταστάσει διατηροῦνται—μαρτυροῦν τὴν ἐπιμονὴν καὶ ὑπομονὴν μετὰ τῶν ὁποίων εἰργάζοντο, τρίβοντες τὰ συμπαγῆ καὶ σκληρὰ χρώματα ἐπάνω εἰς τὴν μαρμαρίνην πλάκα «τριβεῖδι» καὶ μεταχειριζόμενοι κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τῶν χρωμάτων αὐτῶν τὸ αὐγὸ καὶ τὸ γάλα τῆς συκῆς, πρᾶγμα πολὺ δύσκολον εἰς τὴν λεπτότητα τῆς τέχνης των. Καὶ ὁμως, τὰ διατηρούμενα εἰσέτι ἔργα των, θαυμάζονται σήμερον ὑπὸ τῶν εἰδικῶν, τόσον διὰ τὴν λεπτότητα τῆς τέχνης των, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀναλογίαν.

Εἰς τὰς τοιχογραφίας ἰδίως εἰργάζοντο μὲ νεροχρώματα εἰς νωποσοβατισμένον τοῖχον μὲ μεγάλην ταχύτητα, καὶ τοῦτο, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπορροφᾷ τὸ νωπὸν τοῦτο μέρος τοῦ τοίχου τὰ χρώματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπως τοιοῦτοτρόπως καταστῇ ἡ ἐργασία αὐτὴ στερεὰ καὶ ἀνεξίτηλος. Ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει καὶ τὸ μέρος ἐκεῖνο ἐξηραίνεται, ἦτο ἀδύνατον πλέον νὰ διατηρηθῶσι τὰ νεροχρώματα. Διὰ τοῦτο πρωτίστως ἐκανόνιζαν καὶ ἔχριον ὠρισμένα πρὸς τοῦτο τεμάχια διὰ ἀμμοκονιάματος μετ' ἀσβέστου, οὕτως ὥστε νὰ προκάνουν νὰ ζωγραφίσουν αὐτὰ εἰς ὠρισμένην ὥραν. Τὴν ἐφ' ὑγρῶ δὲ μέθοδον τῆς ἐργασίας τὴν ἀπεκάλουν «στὸ χλωρό», ἢ «στὸ φρέσκο», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἄλλην μέθοδον, τὴν ὁποίαν μετεχειρίζοντο ἐπὶ τῶν σανίδων, καὶ τὴν ἀπεκάλουν «τοῦ αὐγοῦ». Σημειωτέον ὅτι ἡ

τοιαύτη ἐργασία μὲ νεροχρώματα, μόνον ἐφ' ὑγρῶ εἰς τὰς τοιχογραφίας ἐγένετο, οὐδέποτε δὲ καὶ ἐπὶ σανίδων. Σήμερον δὲ εἶναι περιττὸν καὶ νὰ εἴπωμεν ὅτι εἰς ὄλας ἐν γένει τὰς ἐργασίας των μεταχειρίζονται τὸ λινέλαιον.

Ἡ τακτικὴ ὁμῶς τὴν ὁποῖαν μετεχειρίζοντο καὶ ἠκολούθουν οἱ παλαιότεροι αὐτοὶ ἀγιογράφοι τῶν Χιονιάδων μὴ ἀναγράφοντες εἰς τὰς ἐργασίας των, καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἱστορήσεις τῶν διαφόρων Μονῶν καὶ Ἐκκλησιῶν, τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς, ἢ τοῦλάχιστον τὰ ἐπίθετα αὐτῶν, δὲν διέσωσε μέχρις ἡμῶν χρονολογίαν τινὰ προσεγγίζουσαν τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποῖαν ἤρχισεν νὰ καλλιερῆται ἡ τέχνη αὕτη ἐν Χιονιάδες.

Οὐδὲ καὶ ἐπὶ τῶν νῦν σωζομένων νεωτέρων ἐπιγραφῶν δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν.

Θὰ ἀδικήσωμεν κατὰ πολὺ τὴν Ἱστορίαν ἂν ἡμεῖς σήμερον τολμήσωμεν νὰ ὀρίσωμεν τοιαύτην τινὰ χρονολογίαν ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν σήμερον βασικῶν ἐπιγραφῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται, ὅτι πρὸ δύο αἰῶνων καὶ πλέον τὸ χωρίον Χιονιάδες ἐγαλούχει εἰς τοὺς κόλπους του καὶ ἐξέτρεφεν ἀνελλιπῶς ἀρκετὸν ἀριθμὸν ἀγιογράφων.

Εἶναι ὁμῶς βέβαιον, ὅτι ἡ μακροχρόνιος αὕτη σειρὰ τῆς Οἰκιακῆς Ἀγιογραφικῆς Σχολῆς τῶν Χιονιάδων, ἐπὶ δύο καὶ πλέον αἰῶνας, ὑπερτέρησε τὰς ἄλλας Σχολὰς τῶν Μπογάδων τοῦ Καππεσόβου, τῶν Σαμαριναίων, καὶ τῶν μεμονωμένων ἀλλαχοῦ τῆς Ἡπείρου ἀγιογράφων κατὰ τὸν χρόνον καὶ τὸν ἀριθμὸν, καὶ προῦποθέτει τὴν προῦπαρξιν αὐτῶν μὲ τὸ αὐστηρὸν πάντοτε σύστημα τῆς μεταδόσεως τῆς τέχνης αὐτῶν ἀπὸ τὸν πατέρα εἰς τὸν υἱόν, καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν εἰς τὸν ἔγγονον, καθὼς καὶ εἰς ἄλλους συγγενεῖς αὐτῶν καὶ ξένους.

Τοῦτο μαρτυρεῖ τὸ γεγονός, ὅτι οὐδεμία ἄλλη Σχολὴ τοιαύτη ἐν Ἡπείρῳ διετήρησε ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἢ διατηρεῖ εἰσέτι τὴν τέχνην ταύτην, ἐκτὸς ἢ τῶν Χιονιάδων.

Εἶναι ἐπίσης ἀποδεδειγμένον καὶ βέβαιον ὅτι πάντες οἱ νεώτεροι ἀγιογράφοι, τῶν Χιονιάδων κατὰ κανόνα ἀπαράβατον, μετέβαινον καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος πρὸς τελειοποίησιν τῆς τέχνης των, παραλαμβάνοντες μαζί των καὶ τοὺς υἱοὺς καὶ συγγενεῖς αὐτῶν διὰ νὰ διδάξωσιν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀγιογραφίαν. Οὗτοι μετὰ πάροδον ποικίλου δι' ἕκαστον χρονικοῦ διαστήματος, ἐπανήρχοντο καὶ ἐγκαθίσταντο εἰς τὸ χωρίον, διασκορπιζόμενοι κατόπιν ἀνὰ τὴν Ἡπειρον καὶ τὰς ἄλλας Ἐπαρχίας.

Ἐντεῦθεν καὶ ἡ παράδοσις τῶν μὲν, ὅτι οἱ πρῶτοι ἀγιογράφοι τῶν Χιονιάδων ὑπῆρξαν μαθηταὶ τοῦ Μανουὴλ Πανσελήνου, ὁ ὁποῖος ἤκμασε κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ὁμῶς αὐτὴν περισσότερον δυναμῆθα νὰ πιστεύσωμεν εἰς ἑτέραν παράδοσιν, ὅτι ἡ τέχνη αὕτη προῆλθεν ἐξ Ἰταλίας. Κτηνοτρόφοι ἐκ Δεντσικού ἐγκατασταθέντες μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των εἰς τὸ χωρίον Χιονιάδες (1) κατὰ πολὺ παλαιὰν ἐποχὴν καὶ ὑπὸ βαρέως τινὸς χειμῶνος, ἀπώλεσαντες ἐν Θεσσαλίᾳ ἔνθα παρεχίμαζον τὰ ποίμνια αὐτῶν, μετέβησαν εἰς Ἰταλίαν, ἐσπούδασαν τὴν τέχνην τῆς ζωγραφικῆς, καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὸ χωρίον ὅπου μετήρχοντο τὴν τέχνην τῆς ἀγιογραφίας. Τοιουτοτρόπως, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, δέχεται ἡ κοινὴ γνώμη τὴν προέλευσιν τῆς Ἀγιογραφίας τῶν Χιονιάδων.

Ἄν δὲ στηριχθῶμεν εἰς τὴν ἀνωτέρω παράδοσιν, ὅτι κτηνοτρόφοι ἐσπού-

1. Ὡς τοιαῦται ἐκ Δεντσικού οἰκογένειαι φέρονται οἱ τῶν Πασχαλάδων, τῶν ὁποίων οἱ ἄρρενες ἀργότερον ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ζωγραφικὴν, οἱ δὲ Λιατσαῖοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι τῆς αὐτῆς γενεᾶς μετὰ τῶν Πασχαλάδων, εἰς τὴν χρυσοχοίαν ἐπ' ὀλίγον (α).

α. Ἐκτὸς τῆς παραδόσεως ταύτης, ἀλλὰ καὶ καλοῦπια χρυσοχόων εὐρέθησαν εἰς τὰ χατήλια (=τὸ κενὸν μεταξὺ τοίχου καὶ σκεπῆς) τῆς παλαιᾶς οἰκίας τῶν Λιατσαίων ὡς τοῦτο μοι ἐδήλωσεν ὁ κατὰ τὸ ἔτος 1947-90)τούτης γέρων Νικ. Λιάτσης.

Εἰκὼν 1.

δασαν τὴν ζωγραφικὴν, δέον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι υἱοὶ μᾶλλον πλουσίων καὶ εὐγενῶν κτηνοτρόφων ἀπεστάλησαν εἰς Ἰταλίαν πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ζωγραφικῆς, καὶ οἱ ὅποιοι ἐπανελθόντες εἰς τὸ χωρίον ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἀγιογραφίαν καὶ ἐδίδαξαν τὴν τέχνην των καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ἄλλως, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ ὅτι κτηνοτρόφοι ἢ μᾶλλον ποιμένες ἀδαιεῖς καὶ μεσήλικες, ζήσαντες τὸ πλεῖστον τοῦ βίου των εἰς τὰ ὄρη, ἦτο δυνατὸν νὰ μεταβῶσιν εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐκμάθωσι τὴν τέχνην τῆς ζωγραφικῆς.

Ἀναγκαζόμεθα, τέλος πάντων, νὰ ἐγκολποθῶμεν καὶ νὰ ζυγίσωμεν τὰς παραδόσεις ταύτας, καὶ νὰ κλίνωμεν οἱ μὲν πρὸς τὴν μίαν, οἱ δὲ πρὸς τὴν ἄλλην παράδοσιν, ἀφοῦ ἄλλην παράδοσιν ἢ παλαιότεραν τινὰ ἐπιγραφὴν ἢ χρονολογίαν σχετικῶς περὶ τῆς τέχνης αὐτῆς δὲν ἔχομε δυστυχῶς νὰ παρουσιάσωμεν. Ἐπαναλαμβάνομεν καὶ πάλιν ὅτι ἡ τακτικὴ τὴν ὁποίαν μετήρχοντο καὶ ἠκολούθουν οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι ἀγιογράφοι, δυσχεραίνει τὰς προσπάθειάς μας εἰς τὴν ἐξεύρεσιν ἀκριβοῦς πρὸς τοῦτο χρονολογίας.

Ἡ πρώτη τέλος πάντων παλαιότερα ἐπιγραφὴ καὶ χρονολογία, ἐξ ὧν μέχρι σήμερον ἠδυνήθημεν νὰ περισυλλέξωμεν, εἶναι ἡ ἐν τῇ εἰκόνι Ἁγ. Γεωργίου ἐν τῷ Τέμπλῳ τοῦ Κεντρικοῦ Ναοῦ «Κοιμήσεως Θεοτόκου» τοῦ χωρίου Βουρμπιάνης, φέρουσα χρονολογίαν τὸ ἔτος 1747, καὶ τόπον καταγωγῆς τοῦ ἱστορήσαντος ταύτην ἀγιογράφου τὸ χωρίον Χιονιάδες (2).

Ἐν τῷ Ναῷ Ἁγ. Ἀθανασίου τοῦ χωρίου Χιονιάδες, εὐρίσκεται ἐν τῷ Προσκυνηταρίῳ εἰκὼν ἀχρονολόγητος (βλέπε τὴν ὑπ' ἀρ. 1 εἰκόνα), ἡ ὁποία ὡς ἐκ τῆς τεχνοτροπίας τῆς φαίνεται ὅτι εἶναι ἔργον—πιθανῶς—τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Παρομοία τοιαύτη σχεδὸν εἰκὼν—δι' ἄλλης φαίνεται χειρὸς—εὐρίσκεται καὶ ἐν τῷ Παρεκκλησίῳ Ἁγ. Νικολάου, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς μετεφέραμεν ἐν τῷ Ναῷ Ἁγ. Ἀθανασίου. Δυστυχῶς καὶ αὕτη εἰς τὸ μέρος ἔνθα ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν, ἴσως καὶ τὴν χρονολογίαν, εἶναι κατὰ πολὺ ἐφθαρμένη καὶ μόνον αἱ λέξεις «Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ» σώζονται (εἰκὼν ὑπ' ἀριθμ. 2).

Ἐπίσης, ἐν τῷ Ναῷ Ἁγ. Ἀθανασίου (παλαιοῦ) τῆς συνοικίας Μποτσιφάρι (νῦν Μοναστηρίου) Μολίστης, εὐρίσκεται ἐν τῷ Προσκυνηταρίῳ καὶ ἄλλη εἰκὼν Ἁγ. Ἀθανασίου, τῆς αὐτῆς καὶ ἀπαραλλάκτου τεχνοτροπίας, φέρουσα καὶ τὴν χρονολογίαν ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔργ' ἦτοι τὸ σωτήριον ἔτος 1595.

Ἐκ τῆς εἰκόνης ταύτης, καὶ ὡς ἐκ τῆς ὁμοιότητος αὐτῆς πρὸς τὴν ἐν τῷ Προσκυνηταρίῳ τοῦ χωρίου Χιονιάδων τοιαύτης, συμπεραίνομεν ὅτι αἱ εἰκόνες αὗται εἶναι σύγχρονοι, ἦτοι ἔργα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, καὶ μάλιστα ὑπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χειρὸς.

Ἄν καὶ αἱ εἰκόνες αὗται δὲν μᾶς παρέχουσιν οὐδεμίαν πληροφορίαν περὶ τοῦ ἱστορήσαντος ταύτας ἀγιογράφου, ἐν τούτοις, δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι καὶ ἔργα Χιονιαδιτῶν ἀγιογράφων, διότι ὡς ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, ἡ ἀγιογραφία ἐν Χιονιάδες προὔπηρχε πολὺ πρὸ τοῦ 1700, καὶ ἴσως οἱ πρῶτοι ἀγιογράφοι τῶν Χιονιάδων, νὰ ὑπῆρξαν πράγματι μαθηταὶ τοῦ Πανσελήνου.

Τοῦτο δέ, εἶναι δυνατὸν νὰ πιστευθῇ καὶ ἐκ τῶν κάτωθι ἀναφερομένων, διότι οἱ Χιονιαδίται ἀνέκαθεν ἐταξιδεύοντο εἰς διάφορα μέρη ὡς τεχνῖται, μετερχόμενοι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ξυλουργοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἦσαν κατὰ τὰ παλαιότερα ἔτη συνδεδεμένοι, καὶ τὸ τοῦ διακοσμητοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ὑπῆρξε μία τοιαύτη συνήθεια εἰς τὰ πέριξ χωρία—ιδίως τῆς Ἐπαρχίας Κολωνίας—Γκρεμένα, Μπαρμάσι, Μπορόβα, Ράχωβα, Πληκάδες κ.λ. ἐπικρατήσασα μέχρι πρό τινος, νὰ μεταβαίνωσι—δηλαδὴ—οἱ τεχνῖται κάτοικοι αὐτῶν ὅπως ἐργασθῶσιν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, πιθανὸν καὶ ὠρισμένοι νέοι Χιονιαδίται, ταξιδευθέντες ἐκεῖ, ἔχοντες δὲ καὶ ἔμ-

2. «δέησις τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ μηγάλη ἀποστώλη—δηὰ χηρὸς Κώστα ἀπὸ χωρίον Χιονιάδες 1747».

ΕΙΧΩΝ 2.

φυτον τὴν κλίσιν πρὸς τὴ ζωγραφικὴν, τὰ σχέδια καὶ τὰς φωτοσκιάσεις, πιθανὸν —λέγω— νὰ παρέμειναν εἰς Ἅγιον Ὄρος, καὶ νὰ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς Ἀγιογραφίας. Οὗτοι ἀργότερον, ἐπανελθόντες εἰς τὸ χωρίον, ἴδρυσαν τὴν Οἰκιακὴν Ἀγιογραφικὴν Σχολήν, τὸ σέμνωμα τοῦτο τῶν Χιονιάδων. Ἄλλως πῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ ἡ Παράδοσις τῶν μὲν, ὅτι οἱ πρῶτοι ἀγιογράφοι τῶν Χιονιάδων ὑπῆρξαν μαθηταὶ τοῦ Πανσελήνου. Τὴν παράδοσιν ταύτην μόνον ὁ ἐξ Ἀσημοχωρίου Ἀνέστης Γιαννούλης διετύπωσεν εἰς τὴν ἐν Κονίτση ἐκδιδομένην Ἐφημερίδα «Ἀῶος» κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1930, ἐξ αἰτίας τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου ἀγιογράφου Θωμᾶ Ἀν. Μαρινᾶ, καὶ οὐδεὶς ἄλλος. Τούτου ὁ πατήρ, ὁ ἀείμνηστος Παῦλος Γιαννούλης, ὑπῆρξε μαθητὴς Χιονιαδιτῶν ἀγιογράφων.

Ἡμεῖς γράφοντες ταῦτα, οὐδένα τίτλον ἐπιδιώκομεν. Οὐδὲ καὶ εἰδικότητά τινα περὶ τὴν ἀγιογραφίαν ἔχομεν. Κύριος σκοπὸς τῆς παρούσης ἐργασίας εἶναι ὅπως, ἀφ' ἑνὸς μὲν συγκεντρώσωμεν καὶ ἀποταμιεύσωμεν ἐδῶ ὅλας τὰς παραδόσεις καὶ λοιπὰ ἄλλα ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα περὶ τῶν ἀγιογράφων καὶ τῆς τέχνης αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπως καταρτίσωμεν πίνακα πάντων τῶν ἐκ Χιονιάδων παλαιότερων ἀγιογράφων τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἀνευρίσκομεν εἰς τὰς διαφόρους εἰκόνας καὶ ἀλλαχοῦ, ἐπισυνάψωμεν δὲ ἐν αὐτῷ τὰ ὀνόματα τῶν νεωτέρων, καὶ ἐν τέλει τῶν συγχρόνων μας ἀγιογράφων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς περιορίσθη εἰς ἓνα καὶ μόνον.

Δυστυχῶς, ἡ τέχνη αὕτη τῆς ἀγιογραφίας Χιονιάδων δὲν ἔτυχε τῆς ἀπαιτουμένης ὑποστηρίξεως τῆς ὁποίας ἔπρεπε νὰ τύχη. Ἐκ τῆς αἰτίας δὲ ταύτης προῆλθεν σήμερον ἡ ἐλάττωσις αὕτη τῶν ἀγιογράφων, χωρὶς βέβαια νὰ ἔχωμεν καὶ τὴν παρήγορον ἐλπίδα ὅτι αὔριον ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν θὰ αὐξηθῇ. Ἀλλὰ τούναντίον, σὺν τῷ χρόνῳ, θὰ ἐκλείψωσι πάντες, καὶ σὺν αὐτοῖς, θὰ ἐκλείψη καὶ ἡ Οἰκιακὴ Ἀγιογραφικὴ Σχολή, τὸ σέμνωμα τοῦτο τῶν Χιονιάδων.

Προβαίνοντες ὅθεν ἡμεῖς σήμερον εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ Καταλόγου τῶν ἀγιογράφων τούτων ὡς κατωτέρω ἐμφαίνεται, ἐπισυνάπτομεν καὶ τὰς ἐν διαφόροις Μοναῖς, Ναοῖς, καὶ βιβλίοις ἀπαντωμένας ἐπιγραφὰς καὶ ἐνθυμιήσεις, τὰς ὁποίας μέχρι σήμερον ἠδυνήθημεν νὰ περισυλλέξωμεν, καθὼς καὶ τὰς διαφόρους γνώμας ἐπισήμων τε καὶ μὴ, τὰς ὁποίας διετύπωσαν ἐν Περιοδικοῖς Ἐφημερίσι καὶ ἀλλαχοῦ, σχετικῶς μὲ τοὺς ἐκ Χιονιάδων ἀγιογράφους. Ὁ κατάλογος οὗτος, συμφώνως μὲ τὰς κατωτέρω δι' ἓνα ἕκαστον ἐπιγραφάς, ἔχει ὡς ἑξῆς: